

Teorie obrany, nebo bezpečnostní věda?

(Náměty pro vědeckou a výzkumnou činnost v oblasti bezpečnosti a obrany státu)

Globalizace dospěla do stadia, které si vyžaduje komplexní chápání bezpečnosti na mezinárodní i na národní úrovni. Proto je nutné zamýšlet se nad základními otázkami bezpečnosti a v návaznosti na to pak rozpracovávat bezpečnostní koncepce a přijímat praktická opatření v oblasti bezpečnostní politiky. Je to nezbytný předpoklad efektivního vynakládání finančních prostředků a lidských zdrojů a vyvarování se nahodilého, ad hoc rozhodování na základě chybných informací a představ, jejichž dopady mohou někdy mít i katastrofálních důsledky

V poslední době se rozsáhle diskutuje o zaměření výzkumu v oblasti obrany a bezpečnosti na počátku 21. století. Nejčastěji se hovoří o dvou možných přístupech: zda zůstat v rámci dosavadního oboru teorie obrany státu, nebo vytvořit nový obor, který by se soustředil především na pojem bezpečnost, na její jednotlivé oblasti a na jejich vzájemnou interakci. Tato stať je příspěvkem do probíhající diskuze a srovnává výhody i možná úskalí obou přístupů. Je rozdělena do čtyř částí: vnější vlivy, výzvy, možná řešení (přehled disciplín, které se zabývají otázkami bezpečnosti a obrany) a doporučení. Všechny tyto části vycházejí především z toho, jak jsou tyto problémy nahlíženy a hodnoceny v zemích NATO.

I. Vnější vlivy: Konec studené války

Posun od strategických studií k bezpečnostním studiím

Po celé období studené války se výzkum zaměřoval především na vojenský rozměr bezpečnosti a na vojenské nástroje bezpečnostní politiky. V celém světě narůstal počet ústavů a vysokých škol, které se specializovaly zejména na otázky poměru sil a charakteru možné války. A tak se říká, že studená válka byla zlatým obdobím strategických studií. Od jejího zániku se datuje proces globalizace, jež se ve srovnání s minulostí vyznačuje výrazným poklesem hrozby celosvětové války. Rozšířil se prostor pro bezpečnostní studia, a to zejména na úkor strategických studií. Globalizace však má i svoji stinnou stránku – je to nástup nových hrozeb, jimiž jsou zejména regionální konflikty, proliferační ZHN a globální terorismus.

II. Výzvy

Hlavní výzvy vyplývají z vážnosti a naléhavosti výše zmiňovaných hrozeb. Jejich vyhodnocením se musí zabývat jak nejvyšší političtí, tak i nejvyšší vojenská činitelé. Mezi nimi existuje hierarchická struktura pravomocí, úkolů i odpovědností. Politika vymezuje nejobecnější politické cíle pro všechny oblasti, včetně vojensví.

Bezpečnostní politika (Grand Strategy) je výsadní oblastí výkonné moci, která může při upřesňování jejích cílů ve větším či menším rozsahu spolupracovat s nejvyššími vojenskými činiteli. Vojenská strategie je výsadní oblastí nejvyšších vojenských činitelů, kteří vycházejí jak ze svého odborného vzdělání, tak ze získaných a vyhodnocených zkušeností.

Vojenská věda [1] shrnuje a teoreticky vyhodnocuje a systemizuje poznatky ve vojenství, zejména pak z bojové činnosti ve válkách a ozbrojených konfliktech. Na základě toho pak dává doporučení pro výstavbu ozbrojených sil a pro zaměření jejich bojové přípravy.

Před vědeckou a výzkumnou činností ve vojenství dnes stojí následující hlavní výzvy:

- ❑ teoreticky vyhodnocovat hlavní rysy válek ve světě po skončení studené války,
- ❑ vysvětlovat význam a důsledky zavádění nových zbraní a zbraňových systémů,
- ❑ vyhodnocovat způsoby vedení bojové činnosti (strategická úroveň),
- ❑ vyhodnocovat způsoby vedení vojenských operací (operační úroveň),
- ❑ systematicky hodnotit způsoby vedení jednotlivých bitev (taktická úroveň).

III. Možná řešení

1. Bezpečnostní studia (Security Studies)

Po skončení studené války se bezpečnostní studia soustřeďují především na nevojenské hrozby a na nevojenské dimenze bezpečnosti: ekonomická, politická, sociální, kulturní, sociální, ekologická, gender security. Ve značném rozsahu z nich vycházejí i dokumenty doktrinní povahy, ale musejí je doplňovat svou vlastní „přidanou hodnotou“. Podrobněji se zabývají vojenskou dimenzí bezpečnosti v dnešním světě a hrozbami vojenského charakteru. Stanovují úkoly pro vojenství, pro obranu země a pro přípravu ozbrojených sil.

2. Mírová studia (Peace Studies)

Zabývají se problematikou míru, který je nejčastěji definován jako nepřítomnost války. V návaznosti na vymezení tří základních možných stavů ve světové politice (válka, ne-válka a mír) se mír jeví buď jako ukončení nepřátelství a válečných aktivit, nebo jako jejich neexistence. Realistická teorie mezinárodních vztahů rozlišuje čtyři typy míru: mír na základě rovnováhy, hegemonický mír, imperiální mír a mír na základě strachu. Liberalismus/neo-liberalismus dochází k závěru, že válka se stane anachronismem díky rozšiřování volného obchodu a jemu odpovídající mezinárodní obchodní spolupráce a ekonomické integrace. Výhody obchodu pak mají převážet nad sklony k válčení.

Také poznatky z oboru mírových studií tedy mají z hlediska obrany státu své limity. Jsou nenahraditelné při analýze výchozího stavu, ale samy o sobě nepostačují.

3. Válečná studia (War Studies)

Po skončení studené války se v té části světa, které Francis Fukuyama říká posthistorická, [2] válka stala překonaným jevem. Zbraňové systémy už jsou tak silné a ničivé, že již není možné je používat k prosazování zájmů a k řešení jejich případných střetů. V ostatních částech světa však války nadále probíhají, přičemž do nejrozsáhlejších z nich jsou zapojeny i státy NATO, zejména pak USA. Válečná studia (WS - War Studies) se proto soustřeďují na války, ve kterých jde o konkrétní, hmatatelné materiální zájmy. Jde o války vedené kvůli hranicím, války s politickými cíli (např. svržení Saddámovy režimu v r. 2003), války z ekonomických důvodů. [3] Zároveň s tím se WS zabývají válkami vedenými kvůli méně konkrétním materiálním zájmům, jimiž jsou zejména etnické konflikty (v 90. letech provázely rozpad Jugoslávie),

náboženské konflikty (Súdán a Alžírsko v Africe, indicko-pákistánský konflikt a Indonésie v Asii, protiruský boj v Čechách) a ideologické konflikty. Dále se WS zabývají studiem válek podle nasazení ozbrojených sil, zda jde o válku mezistátní či občanskou, hegemonickou, totální či omezenou.

Díleční shrnutí: War Studies jsou polem, na kterém se překrývají a navzájem doplňují jak civilní, tak vojenské přístupy. To přímo volá po vzájemné spolupráci. V ní by odborníci z oblasti vojenského výzkumu měli pravidelně studovat závěry civilních historiků, politologů a sociologů, kteří upozorňují na oblasti, ve kterých se hromadí potenciál napětí a na základě toho varují, kde by mohly vypuknout ozbrojené konflikty. Platí to především o konfliktech etnického, náboženského či politického charakteru – tam všude budou znalosti civilních specialistů na vyšší úrovni než u vojáků.

U válek s politickými cíli, především pak u těch, jejichž cestou se uplatňuje tzv. **Regime Change Policy**, budou rozhodnutí o případné účasti či neúčasti AČR padat na nejvyšší politické úrovni. Nejvyšší činitelům AČR nezbude než se snažit plnit politická rozhodnutí takovým způsobem, při němž bude co nejméně obětí.

Celkově by však vojenští odborníci měli pokrývat větší část pole válečných studií než civilní odborníci. Především z toho důvodu, že celá tato oblast je postavena na vyhodnocování zkušeností. Specialisté v oblasti vojenství by se měli zabývat především důkladným rozбором charakteru válek v jednotlivých krizových oblastech dnešního světa, měli by mít co nejdokonalější přehled o tom, jaká tam je výzbroj a především by měli být schopni předpovídat možný rozsah a průběh ozbrojeného konfliktu a navrhnout možnosti jejich řešení. Zvlášť velkou pozornost by měli věnovat těm zemím a oblastem, které mají ve zvyku vést asymetrickou válku proti každému, koho považují za okupanta. Z toho by pak měli vyvozovat úkoly pro zaměření výcviku a bojové přípravy jednotek vysílaných do takovýchto oblastí.

4. Strategická studia (Strategic Studies)

Strategie je definována jako „umění rozčlenit vojenské prostředky a využívat je k dosahování politických cílů“ nebo jako „umění spojovat síly v zájmu úspěšného naplňování cílů stanovených na politické úrovni“. Z hlediska úrovně se strategie dělí na globální, vojenskou, hospodářskou, obchodní a další. Podle vytyčených cílů je možné strategii dělit na útočnou a obrannou. Útočná strategie se z hlediska zvolených způsobů dělí na další dva základní druhy: prvním je vyhledávání rozhodující bitvy, druhým je snaha o postupné opotřebování protivníka.

Útočná strategie se z hlediska uplatňovaných metod dělí na přímou a nepřímou. Výše vymezená hlediska se mohou vzájemně prolínat, na strategii prosazovanou v jednotlivých válkách můžeme nahlížet z několika různých úhlů.

Na nejvyšší státní úrovni se rozhoduje o tzv. globální strategii, která má např. v USA název *Grand Strategy* nebo *National Strategy*. V této rovině se hlavní pozornost soustřeďuje na rozbor bezpečnostních hrozeb, kterým je daný stát vystaven, a na hledání nejúčinnějších opatření, jak tyto hrozby eliminovat. Dále se posuzují hlavní příčiny, charakteristické rysy a výsledky ukončených i probíhajících ozbrojených konfliktů, jejich teritoriální rozmístění, nasazení ozbrojených sil a bojové techniky, formy vedení ozbrojeného zápasu, bezpečnostní dilemata, která z nich vyplývají a na možné příčiny budoucích konfliktů a jejich pravděpodobnou podobu.

Od stanovování strategických cílů, způsobů jejich naplňování, uplatňovaných metod a úlohy jednotlivých druhů ozbrojených sil se odvíjí strategická kultura jednotlivých národů. Je definována jako „souhrn zavedených myšlenkových postupů a konkrétních opatření při používání ozbrojených sil k dosahování politických cílů“. Strategická kultura USA jakožto ekonomicky, politicky a zejména vojensky nejsilnějšího státu současného světa se vyznačuje důrazem na totální válku, na vyhledávání rozhodující bitvy, na jejímž konci musí být bezpodmínečná kapitulace nepřítele.

Pravý opak americké strategické kultury uplatňují gerilové jednotky a teroristické organizace. Geriloví velitelé si jsou dobře vědomi poměru sil, a tak se vyhýbají přímým bojům – chystají nejrůznější nástrahy, léčky a klamné manévry, aby mnohem silnějšího protivníka co nejvíce vyčerpávali a opotřebovávali. Se zvláště velkým nasazením útočí na jeho morálku a psychologii. Nejzvrácenější strategickou kulturu uplatňují teroristické organizace – až na zanedbatelné výjimky se vyhýbají úderům na ozbrojené síly [4] a zaměřují se na slepé zabíjení bezbranného civilního obyvatelstva.

Strategická studia jsou ve všech zemích doménou vojáků, kteří mají zkušenosti z velitelské a bojové činnosti. Navíc právě oni mají nejlépe vyvinutou schopnost vyhodnocovat války a vyvozovat z nich poučení pro budoucnost, zejména pak pro výstavbu ozbrojených sil a pro jejich bojovou přípravu. Ve všech zemích světa a zejména pak v zemích NATO je to oblast vojenské exkluzivity, kterou si každá armáda světa důrazně střeží.

AČR by si tedy měla rovněž střežit pole své výlučnosti v oblasti vědecké a výzkumné činnosti ve vojenství. Při jeho neustálé kultivaci by měla vycházet z následujících skutečností:

V rámci NATO bude nadále dominovat strategická kultura USA, jejíž operace v letech 1991, 1999, 2001 a 2003 potvrdily důraz na útočnou strategii, především pak na naprosté zničení protivníka v rozhodujících bitvách, jež nemají dlouhého trvání.

Armády typu AČR v takových operacích nemohou plnit hlavní úkoly, ale na druhé straně musí počítat, že na bojišti často budou i po oficiálním ukončení takovýchto operací. Tzn. v době, kdy může narůstat **aktivita gerilových jednotek a teroristických organizací**. Právě v té době jsou nemalá rizika ztrát na životech vojáků.

AČR se tedy musí zabývat systematickým studiem poznatků a vyhodnocováním zkušeností ze střetů s jednotkami, které uplatňují metody a formy asymetrické války. Jde zejména o nástrahy, léčky, rychlé přepady vypočítané na zákeřné zabíjení vojáků.

IV. Doporučení

Výzkum v oblasti bezpečnosti a obrany by se v nejbližších letech měl zaměřit do několika hlavních oblastí. V některých z nich se mohou navzájem doplňovat civilní a vojenští odborníci, jiné by měly zůstat výlučnou doménou vojenských odborníků. Vzájemná spolupráce by se měla zaměřit především na systematické studium bezpečnostních hrozeb podle jednotlivých sektorů, na predikci možných ozbrojených konfliktů, na analýzu bezpečnostní spolupráce ČR v rámci NATO, EU a OBSE a na ekonomické zajištění obrany státu (viz **tab.**)

Naproti tomu do výlučné specializace vojenských odborníků by měly patřit: vyhodnocování hrozeb vojenského charakteru, formy vedení ozbrojeného zápasu, bezpečnostní dilemata, která z ozbrojených konfliktů vyplývají pro NATO a EU, dlouhodobé studium konfliktů dnešního světa v jednotlivých kategoriích, jimiž jsou: tzv. velké regionální konflikty (MRC – Major Regional Conflicts, tedy operace typu *Pouštní bouře* 1991, *Spojenecká síla* 1999, *Trvalá svoboda*

2001 a *Irácká svoboda* 2003), konflikty nízké intenzity (LIC - Low Intensity Conflicts), vojenské operace jiné než válka (MOOTW - Military Operations Other Than War). U všech těchto typů konfliktů je třeba dlouhodobě sledovat hlavní vývojové trendy a charakteristické rysy a ukazovat na všechny souvislosti, nároky a důsledky případného nasazení AČR.

Dílič shrnutí: raději teorie obrany než bezpečnostní věda. Z dosud napsaného vyplývá, že vědecká a výzkumná činnost v oblasti obrany státu na poč. 21. století by se v největším rozsahu měla uplatňovat ve dvou nosných oborech: strategická studia a válečná studia. Oba názvy ale na počátku 21. století mají svá úskalí, především proto, že připomínají neblaze proslulou dobu studené války. Jak ale souhrnně nazvat obor, ve kterém se bude zkoumat? Kde hledat jeho základní společný jmenovatel?

Závěry

Jsou dvě zásadní možnosti, z nichž každá má své přednosti i úskalí:

1. Zavést název „bezpečnostní věda“

- a) Přednost tohoto pojmu: Tento název by mohl více odpovídat duchu počátku 21. století, kdy bezpečnostní studia stále drží větší záběr námětů než strategická studia,
- b) Úskalí tohoto pojmu:
 - nekompatibilita s terminologií zemí NATO (zatím nikde není zavedena „security science“),
 - vyklizení pole jedinečnosti a výlučnosti vojensky založeného výzkumu.

2. Zůstat u zavedeného výrazu „teorie obrany.“

- a) přednosti tohoto pojmu
 - ❑ *politicko-strategické*: NATO, EU a zejména pak USA trvale zdůrazňují nezbytnost obrany v následujících směrech: obrana hodnot, na nichž byly vybudovány, obrana společných zájmů v oblasti ekonomické, politické, obrana zemí, které jsou jejich strategickými partnery.
 - ❑ *vojensko-strategické*: velký důraz se klade zejména na:
 - obranu vlastního území proti jakékoliv hrozbě vojenského napadení,
 - obranu vlastních vojsk v případě jakéhokoli ozbrojeného konfliktu.
 - ❑ *prestižní*: vojenství by si zachovalo svoji jedinečnost a výlučnost a nemusel by se svádět každodenní souboj s civilními pracovišti a vysokými školami, která jsou zaměřena do oblasti bezpečnostních studií a jejichž množství neustále narůstá.
- b) úskalí tohoto pojmu:
 - ❑ mohly by zaznívat výtky, že jde o konzervativní a zažitý přístup.

Celkově tedy převládají argumenty ve prospěch zachování oboru teorie obrany. Tím by se potvrdilo zaměření na vojenství dnešního světa. Měl by to být obor, ve kterém se budou habilitovat budoucí docenti a poté i profesori. V takovém oboru by samozřejmě převládali vojáci, ale stejně tak by se v něm mohli habilitovat i civilní specialisté. Vojenští specialisté by si zachovali svoji výlučnost a prestiž.

Pilíř nevojenských rozměrů bezpečnosti [5]	Pilíř vojenské bezpečnosti [6]
Hodnocení míru a jeho stability: - charakter a stabilita míru na globální úrovni, jeho posílení po skončení studené války, - charakter a stabilita míru v euroatlantické oblasti, - charakter a stabilita míru v jednotlivých světadílech a regionech dnešního světa. [7]	Hodnocení vojenské síly na poč. 21. století: - parametry vojenské síly na globální úrovni, - parametry vojenské síly v jednotlivých regionech dnešního světa, - parametry vojenské síly nejvýznamnějších států světa, - limity použití vojenské síly [8]
Analýza nevojenských dimenzí bezpečnosti: - ekonomická, - politická, - sociální, - environmentální, - gender security.	Analýza vojenské dimenze bezpečnosti na poč. 21. století: - vojenské agrese, - šíření ZHN, - šíření regionálních konfliktů.
Analýza hrozeb nevojenského charakteru: - ekonomické hrozby, - politické hrozby, - sociální hrozby, - environmentální hrozby, - genocidy a další podoby přímého [9] či nepřímého utrpení [10] civilního obyvatelstva zasaženého válkou.	Analýza hrozeb vojenského charakteru: - hrozba vypuknutí ozbrojeného konfliktu na globální úrovni (dnes je zanedbatelná, ale nikdo neví, jak dlouho to může trvat), - hrozba ozbrojené agrese v jednotlivých regionech, - hrozba ozbrojené agrese vůči jednotlivým zemím.
Studium bezpečnostně-politických kultur dnešního světa: - post-heroické vojenství (politikové nechtějí riskovat ztráty vlastních vojáků), - úloha lidských práv v ozbrojených konfliktech dnešního světa, - bezpečnostněpolitická kultura USA, [11] - bezpečnostněpolitická kultura NATO, [12] - bezpečnostněpolitická kultura EU, [13] - politická rozhodování o tzv. preemptivních vojenských úderech.	Studium strategických kultur dnešního světa: - strategie zaměřené na naprosté zničení protivníka na bojišti, [14] - strategie orientované na manévry, [15] - strategie vzdušných úderů, - strategie pozemních operací, - vývoj vztahů mezi kvantitativním (nerozlišeným) a kvalitativním (nerozlišeným) násilím, - vojenské aspekty preemptivních vojenských úderů, - asymetrické strategie [16] a formy jak jim čelit. [17]
Studium politických, ekonomických a kulturních napětí a konfliktů na poč. 21. století: - napětí na globální úrovni, - napětí v jednotlivých regionech, - konfliktní potenciál v jednotlivých zemích.	Studium příčin, forem a zákonitostí ozbrojených konfliktů na poč. 21. století: - vojenské operace pod vedením NATO, - vojenské operace pod vedením USA, - regionální konflikty, - vnitrostátní, občanské války. [18]
Studium nevojenských příčin a souvislostí válek ve 21. století: - odmítavý přístup zemí euroatlantické oblasti k válkám (war averse sentiment), [19] - etnické příčiny možných válek, - náboženské příčiny možných válek, - ideologické příčiny možných válek, - politické příčiny možných válek, - ekonomické příčiny možných válek v jednotlivých oblastech dnešního světa, - surovinové příčiny možných válek v jednotlivých oblastech dnešního světa, - války vedené o přístup k vodě a ke zdrojům obživy.	Studium vojenských příčin a souvislostí válek ve 21. století: - vyhodnocování hlavních rysů válek ve světě po roce 1990, - zavádění nových zbraní a zbraňových systémů a jejich význam pro bojovou činnost, - strategická úroveň vedení bojové činnosti, - operační úroveň vedení bojové činnosti, - vyhodnocování způsobů vedení jednotlivých bitev (taktická úroveň).

Pilíř nevojenských rozměrů bezpečnosti [5]	Pilíř vojenské bezpečnosti [6]
Politické aspekty proliferace ZHN: - politické pohnutky jednotlivých států usilujících o vstup do „jaderného klubu“, [20] - úkoly a možnosti bezpečnostněpolitického dialogu s potenciálními proliferátory, - systémy záruk pro státy, které se zřeknou jaderných ambicí.	Vojenské aspekty proliferace ZHN: - dopady proliferace na vojenskou stabilitu na globální úrovni, - dopady proliferace na vojenskou stabilitu na regionální úrovni, - možnosti a úskalí vojenských úderů na potenciální proliferátory.
Politická prevence hrozby globálního a mezinárodního terorismu: - eliminace ekonomických příčin globálního terorismu, [21] - mezinárodní právo v boji proti terorismu, - opatření znesnadňující nábor nových lidí do teroristických organizací, - naplňování úkolů protiteroristického výboru OSN, - eliminace politických příčin dnešního terorismu. [22]	Vojenské souvislosti a důsledky „války proti terorismu“: [23] - vyhodnocování hrozeb zákeřného zabíjení vojáků mírových operací OSN, - příprava ozbrojených sil na plnění úkolů v krajně nepřátelském prostředí, - příprava vojáků na vyhledávání a ničení štábů teroristických organizací, - naplňování zásad COIN, [24] - vzájemné ovlivňování mezi teroristy a vzbouřeneckými vojsky, [25] - úskalí a rizika dlouhodobého pobytu vojsk v místě zásahu. [26]
Studium politických přístupů k mírovým operacím (MO): - nárůst počtu MO po roce 1990, - rozhodování o mandátu RB OSN, - politická rozhodování zda dát šanci míru nebo válce. [27]	Studium vojenských aspektů mírových operací: [28] - vojenské operace, [29] - politické operace, [31] - humanitární operace, [31] - psychologická a civilizační příprava vojáků vysílaných od mírových operací, - příprava vojáků na vytváření nového uspořádání po vojenských zásazích.
Význam znalostní společnosti pro zajištění bezpečnosti: - šíření poznatků o bezpečnosti v době globalizace, - seznamování společnosti s hlavními bezpečnostními hrozbami, - formování a rozšiřování bezpečnostní komunity.	Vojenské souvislosti a důsledky RMA: [32] - „full spectrum dominance“, - důraz na přesnost úderů, - NCW, [33] - modernizace jaderných potenciálů, - modernizace konvenčních zbraňových systémů, [34] - úskalí RMA v boji vzbouřeneckým jednotkám, které během asymetrických válek uplatňují tzv. avoidance behaviour.

Tab.: Vojenské a nevojenské pilíře teorie obrany státu

Poznámky k textu:

- [1] Tento pojem je v západní literatuře používán jako nejobecnější výraz pro teoretické přístupy k výzkumu problematiky vojenství.
- [2] Je to Evropa, Severní Amerika, Japonsko, Austrálie.
- [3] Byly to např. první světová válka (šlo zejména o kolonie), ale také druhá světová válka (jedním ze základních motivů jejího rozpoutání byly životní prostor a surovinové bohatství). Nezanedbatelné motivy měly i obě války v Perském zálivu po skončení studené války (kontrola ropných zdrojů a cen této suroviny na světových trzích). Výrazný ekonomický rozměr mají také války, jež se vedou kvůli kontrole obchodu s drogami.
- [4] Těmi jsou výpady proti jednotkám, které nemají statut okupačních vojsk a v dané chvíli neplní žádné bojové úkoly – např. jednotky OSN, jednotky chemické obrany, rozvinuté vojenské nemocnice.
- [5] Tento pilíř zahrnuje především poznatky z oborů bezpečnostní studia, mírová studia a z menší části i z oboru válečná studia.
- [6] Tento pilíř zahrnuje především poznatky z oborů válečná studia strategická studia, částečně i z oboru mírová studia.
- [7] Afrika, Asie, Latinská Amerika, Blízký a Střední východ.
- [8] Jde zejména o následující:
 - nelze použít jaderné zbraně proti zemím, jež nemají,

- vážné problémy vyvstávají při bojích s městskou gerilou (viz Mogadišo),
 - úskalí bojové činnosti proti nezletilým vojákům.
- [9] Jde zejména o zabíjení, mrzačení či znásilňování bezbranného civilního obyvatelstva v době válek.
 - [10] Jde zejména o strádání bezbranného civilního obyvatelstva v důsledku rozbité infrastruktury, šíření nemocí a epidemií, hladu či žízně.
 - [11] Jejím ústředním pojmem jsou tzv. rychlá řešení a rychlé výsledky (quick solutions and quick results).
 - [12] Je zakotvena především ve Strategické koncepci z roku 1999, která klade velký důraz na zdokonalování vojenské připravenosti Aliance jako celku a všech jejích členských států.
 - [13] Je zakotvena především v dokumentu European Security Strategy z prosince 2003, klade důraz především na politickou prevenci nejvážnějších bezpečnostních hrozeb dnešního světa, na šíření stability a dobrého vládnutí na východ a na jih od EU. Slabší stránkou evropských přístupů je dlouhodobý charakter jednání, silnější stránkou je snaha eliminovat hluboce zakořeněné strukturální příčiny napětí a hledat dlouhodobá řešení.
 - [14] Ta je typická zejména pro USA a Rusko. Pokud jde o ozbrojené síly USA, ty mají dlouhodobě zažitý cíl - „dosáhnout naprosté porážky protivníka na bitevním poli“. Usilují o to, aby nepřítel byl vojensky zcela zničen. Blíže viz AYLWIN, FOSTER, NIGEL. Changing the Army for Counterinsurgency Operations. In *Military Review*, November-December 2005, s. 8. Americký vojenský teoretik John Nigel píše, že pro americký způsob vedení válek je typické naprosté zničení nepřítel. (NIGEL, John. *Counterinsurgency Lessons from Malaya and Vietnam: Learning to eat Soup with a Knife*. New York: Preager, 2002). A Eliot Cohen dodává, že „americká strategická kultura se zakládá na soustředění velkého množství vojáků a zbraňových systémů s cílem přímého a tvrdého úderu“. (tamtéž, s. 44.)
 - [15] Tato strategie má dlouhou tradici v evropských zemích, zejména pak v Anglii, Velké Británii a v Německu. Například britská strategická kultura se dlouhodobě vyznačuje snahou „dosahovat omezených cílů při omezených nákladech“.
 - [16] K těm se nejčastěji uchylují jednotky vzbouřenců po vojenských intervencích. Jsou velkým problémem pro všechny armády světa, včetně té nejsilnější, tedy armády USA.
 - [17] Na jedné straně je americký přístup vyjádřený cílem „zničit“ (destroy), na druhé pak evropský důraz na pojem „porazit“ (defeat). Americký přístup je každopádně působivější a povětšinou i rychlejší, ale může mít kontraproduktivní dopady na myšlení lidí v zemích, kde vojska USA zasahují. Evropský přístup bere větší ohled na skutečnost, že v bojích proti vzbouřencům je velmi důležité to, co si a operacích vojsk myslí tamní obyvatelstvo (hearts and minds campaigns).
 - [18] Ty se zvláště v rozvojovém světě, zejména pak v Africe, vyznačují mimořádnou krutostí a vzájemnou pomstychtivostí (tzv. revenge killings).
 - [19] Válka je nevýhodná a je i nepřijatelná jako způsob dosahování politických a ekonomických cílů.
 - [20] Vedle pěti oficiálních členů jaderného klubu (USA, Rusko, Velká Británie, Francie a ČLR) jsou ještě tři další neoficiální členové: Izrael, Pákistán a Indie.
 - [21] Základním problémem globalizace je to, že generuje mnohem méně ekonomických vítězů než poražených (losers), což je vnímáno jako velká nespravedlnost především v islámském světě.
 - [22] Vážným problémem ve vztazích mezi USA a islámským světem je strategické partnerství mezi americkými administrativami na jedné straně a zprofanovanými despotickými režimy typu Saúdská Arábie, Egypt, Pákistán, Spojené emiráty a další. Tato skutečnost je stále hlasitěji kritizována i v samotných USA, např. Francis Fukuyama, Henry Kissinger, vědecký výbor Pentagonu a další.
 - [23] Je to oficiální strategie USA nazvaná Global War on Terror.
 - [24] COIN - Counterinsurgency. Jedná se o tzv. Counterinsurgency Doctrine, jež má dvě základní zásady:
 - a) každá vojenská akce musí být posuzována podle toho, jaký bude mít dopad na místní obyvatelstvo,
 - b) každé nepřiměřené použití vojenské síly může více či méně podemlít podporu místního obyvatelstva.
 - [25] Vzbouřenci v Iráku či v Afghánistánu stále častěji přebírají zkušenosti a metody boje od teroristů – nastražují výbušné nálože, které explodují při přejezdech kolon vojenských vozidel, v náborových střediscích tamních armád nebo policejních sil atd.
 - [26] Čím déle intervenční vojska v oblasti zásahu pobývají, tím silnější může být averze místního obyvatelstva a nedílně s tím může slít rozčarování v řadách vojsk.
 - [27] Jde o dva protikladné přístupy. První z nich znamená zasáhnout s cílem zabránit lidskému utrpení a nastolit mír nebo alespoň příměří. Druhý přístup vyjádřil americký teoretik Luttwak slovy, že často je lepší nezasahovat a nechat válčit strany, aby uvolnily veškerý potenciál vzájemné nenávisti.
 - [28] Jde o účast vojáků na jednotlivých typech mírových operací a plnění úkolů, které s tím souvisejí.
 - [29] Jedná se o monitoring, prevenci konfliktů a oddělení znesvářených stran.
 - [30] Jde zejména o působení vojsk během voleb, udržování pořádku, pomoc při obnově funkční vlády.
 - [31] Je to především ochrana konvojů, humanitární pomoc, dohledy a další.
 - [32] RMA - Revolution in Military Affairs, revoluce ve vojenských záležitostech.
 - [33] NCW - Network Centric Warfare, centrální síť pro vedení bojové činnosti. V USA je princip NCW uskutečněn ve výstavbě brigád Stryker.
 - [34] Jde zejména o bezpilotní prostředky (UAV - Unmanned Aerial Vehicles), systémy odpalované z vesmíru (SLV - Space Launched Vehicles), řízené střely určené k úderům na pozemní cíle (LACM - Land-Attack Cruise Missiles) a další.